

WAAROM HEBBEN WIJ NOG EEN PARK, MIDDEN IN DE STAD ?

door J.G. DE BROUWERE

In vroeger tijden was het aanschaffen van drinkbaar water een probleem waar de Oostendse burgervaderen zwaar aan tilden. Zo komt het, dat de Gemeenteraad, - allicht op voorstel van het College van Burgemeester en Schepenen, - tijdens zijn zitting van dinsdag 01/10/1857 de beslissing trof, die later nog wel belangrijke gevolgen zou hebben : er zou een artesische put (1) aangeboord worden. Dat gebeurde waar nu het park aangelegd is, en toen "la plaine de St-Sebastien" heette. Met het boren werd aangevangen op dinsdag 13/04/1858, van op een punt 6,45 m. beneden het niveau van laag water. Het boren werd op zondag 11/12/1858 stop gezet : men was op -308 m. geraakt (2). Het water welde op van uit een diepte van 299 m., en wel met een capaciteit van ca. 120.000 liter per 24 uur. Aan de oppervlakte gekomen varieerde de temperatuur van dat water tussen 18° C en 19° C. Het opwellende water werd herhaaldelijk geanalyseerd, en zelfs éénmaal, in 1860, op last van de Regering. Helaas was het resultaat constant : het water is niet drinkbaar !... Wie ervan dronk, leed onmiddellijk aan diarree.

Het Oostends Stadsbestuur was vanzelfsprekend ontgoocheld, verloor alle belangstelling voor dat water, sloot de boorpijpen af, en had er helemaal geen aandacht meer voor.

Dat bleef zo tot in 1906. Toen kwam een Brusselse hoogleraar, dokter Jules FELIX (3), te Oostende een lezing houden. Hij opperde de mening, dat het Oostends artesisch water wel niet drinkbaar is, maar toch een curatieve waarde heeft. De lezing ging door in de bureaus van het blad L'Echo d'Ostende op vrijdag 05/01/1906. Dat blad had immers het jaar daarvoor een intense propagande gevoerd met het oog op de uitbating van de helemaal vergeten artesische putten. De lezing was eigenlijk georganiseerd ten behoeve van de Oostendse artsen, en een aantal onder hen woonde inderdaad de lezing bij (4). FELIX was welbespraakt en overtuigde zijn toehoorders desdanig, dat de aanwezige artsen terstond een motie naar de Burgemeester stuurden. Ze vroegen une nouvelle analyse des eaux artésiennes soit faite, notamment et surtout en ce qui concerne la bactériologie et la radioactivité (5).

De verdere afloop lijkt op een encenering : het College behandelde de zaak met bekwame spoed, de Gemeenteraad kwam dezelfde dag bijeen, en tot een nieuwe analyse werd terstond beslist. De stad zou het nieuw onderzoek toevertrouwen aan een befaamd Frans hydroloog en lid van het Institut de France, nl. Armand GAUTHIER; hij zal de opdracht uitvoeren tegen een honorarium van 3.000 (goud)-frank (6).

GAUTHIER deed beroep op een collega, Charles MOUREU, hoogleraar aan de farmaceutische hogeschool te Parijs. MOUREU verloor geen tijd en reisde naar Oostende, om daar van dat artesisch water op te nemen. Dat deed hij op dinsdag 27/02/1906, zegt hij. Maar eenvoudig was dat niet geweest. Op zaterdag 24/02/1906 was stadstechnicus CHEVALIER met een ploeg stadswerklieden naar het Leopoldspark gekomen, om over te gaan au repérage des puits artésiens. Na lang zoeken en tasten, - on avait perdu l'emplacement exact ! - werden de putten herontdekt. Ze lieten water opwellen, dat een zachte zwavelgeur verspreidde. MOUREU liet het water goed doorstromen tot 's anderendaags, zondag 25/02/1906. En dan nam hij stalen op, die (dát was toch de bedoeling) zouden geanalyseerd worden. Zo luidt het verslag van de aanwezige journalist in L'Echo d'Ostende van 27/02/1906. MOUREU zelf verhaalt, dat hij water opnam in de grandes

bonbonnes de verre au préalable parfaitement rincées et lavées à l'eau elle-même. Het ontleed water, zo gaat zijn verhaal verder, werd opgenomen op 27/02/1906 (8). Nu, die 27ste was een dinsdag. Wat was er tussenin gebeurd met het water opgenomen op zondag 25 februari ?

Een bijdrage van L'Echo d'Ostende van één jaar later (21/01/1907) beantwoordt die vraag. Het blad herinnert aan la déplorable incurie qui présida aux prises d'eau par M. Moureu en dan et au nouvel envoi fait à Paris par des ouvriers ignorants qui fourraient leurs mains sales dans les bonbonnes stérilisées. Het zal wel op 27/02/1906 geweest zijn, dat de "ouvriers ignorants" het water op flessen trokken dat later werd geanalyseerd. Wat juist gebeurd was, is niet achterhaald. Alleszins is het zo, dat de ontleding, door de twee Parijse hoogleraren, - tegen een hoog honorarium uitgevoerd - , veel, héél veel aan waarde inboeten. Het enige gekke bij die gebeurtenis is wel, dat dokter FELIX, de man die alles wetenschappelijk aan het rollen bracht, er op zaterdag 24/02/1906 niet kon bij zijn : hij had een verstuikte voet ! Zo luidt het althans.

Ondertussen hadden GAUTHIER en MOUREU de zaak aanhangig gemaakt bij de "Société hydrologique de Paris", waar een zeer heftige discussie rolde. De vraag was immers of de twee geleerden na ontleding van het Oostends water, al dan niet mochten gewagen van een mogelijke commerciële uitbating (9).

De twee franse geleerden gingen vlug over tot het volbrengen van hun taak, die ze aanvaard hadden. Zodanig dat de Burgemeester tijdens de vergadering van dinsdag 17/07/1906 aan de Gemeenteraad reeds de gedrukte tekst van het analyseprotokol kon voorleggen (10). In haar nummer van dezelfde dag kon L'Echo d'Ostende (hoe kon dat wel ?) een bondig verslag drukken van de Gemeenteraadszitting. 's Anderendaags echter uitte het blad in het nr. van 18/07/1906 een verstaanbare verontwaardiging : het Oostendse blad werd tijdens de zitting niet eens vermeld. En toch lag dat blad aan de oorsprong van het ganse gedoe !

Welke ook de waarde van de analyses weze, was het College alleszins enthousiast : dokter Jules FELIX werd ertoe uitgenodigd een lezing te houden in de feestzaal van het toenmalig stadhuis. FELIX hield zijn lezing op zaterdag 18/08/1906 Sur l'avenir et la prospérité d'Ostende par l'utilisation des eaux artésiennes médicinales d'Ostende au point de vue physiologique et thérapeutique. Deze lezing werd besproken tijdens de zitting van de Gemeenteraad van 11/09/1906. Ze werd zo belangrijk geacht, dat de tekst ervan integraal in de notulen werd opgenomen (11).

Na veertien dagen, op dinsdag 25/09/1906, vergaderde de Gemeenteraad opnieuw. De Gemeenteraadsleden hadden tijd gehad, om de tekst van FELIX te bestuderen, en er zich van te overtuigen, dat daàr, in die ondergrondse waterlaag, voor de stad een goudmijn lag. Er werd dan ook beslist tot de uitbating van het artesisch water en om beroep te doen op aanbiedingen en ontwerpen : l'Administration communale recevra, sans aucun engagement de sa part (ze waren toch voorzichtig in 1906 !) les projets relatifs à l'exploitation des eaux. Die onderwerpen moesten uiterlijk op 31/05/1907 binnenkomen. Er werd ook een commissie aangesteld, die de voorgelegde ontwerpen zou instuderen en bekeuren (12).

Het dynamisch College gaf toen opdracht tot het opmaken van een verslag over het ganse probleem, - en dokter FELIX zou het doen samen met stadsingenieur A. VERAERT.

Het werd een zéér uitgebreid verslag, met inbegrip van een ontwerp voor het bouwen van een "Palais des Thermes", en de tekst van een mogelijk wetsvoorstel. De Oostendse burgervaderen hadden het daarbij niet gelaten en de Minister van Financiën en Openbare Werken aangesproken. Deze was de stad gunstig gezind, en bood de oppervlakte van het 3de dok aan pour la construction du Palais des Thermes, qui sera érigé au milieu de jardins (13).

Te Oostende was niet iedereen daar zo gelukkig mee als de gemeenteraadsleden wél waren. De "S.A. Etablissement hydrothérapique d'Ostende" allerminst, want het verslag "Felix-Veraert" voorzag in de mogelijkheid tot een zeewaterkuur in het grootse "Palais des Thermes" ! Het vennootschap schreef daarover op 15/12/1906 aan de Burgemeester, en protesteerde tegen la décision d'un établissement thassalographique dans le Palais des Thermes projeté (14).

Tijdens 1907 werden een aantal maatregelen voorzien ter uitvoering van de beslissingen die in 1906 getroffen waren. Het belangrijkste was de beslissing om het "pavillon abri inoccupé" in het park om te bouwen tot een "buvette" (15). Maar het stadsbestuur was niet zo gerust met de vraag naar de eigendom van het artesisch water (16). Toch begon de stad zonder dralen met de werkzaamheden, en op dinsdag 07/05/1907 kon de Burgemeester fier meedelen, dat de ombouwing bijna ten einde was. De oppositie vroeg hoe het stond met de aanbesteding : de "buvette" zou immers privé uitgebaat worden, door een concessiehouder, die zelfs water in flessen zou mogen verkopen. Het antwoord was : l'affaire est en cours. Wat niet belet dat de Gemeenteraad drie weken daarop, op dinsdag 28/05/1907, besloot, dat de stad zelf de "buvette" zou uitbaten : er zouden abonné-drinkers en occasionele drinkers zijn. De abonnées zouden 20,-- (goud)frank per jaar betalen, de toevallige gebruiker betaalt dan 0,20 (goud)frank voor het ingangsticket (17). Werd de prijs te hoog vastgesteld ? Waren er niet genoeg Oostendenaren die dat laxatief water lustten ? Het is in elk geval zo, dat de Gemeenteraad op dinsdag 09/07/1907 de prijs reeds neerhaalde en halveerde (18).

Van buiten uit was er wel een zekere belangstelling voor het Oostends miniraal water. Op dinsdag 10/9/1907 deelde de Burgemeester aan de Gemeenteraad mede, dat de Belgische Handelskamer te Rijsel op documentatie aandrong (19). Wat later, op dinsdag 24/10/1907, kon zelfs gewag gemaakt van een Parijzenaar, Maurice MEYER, die reeds twee brieven had gestuurd, waarin hij het monopolie van de uitbating van het Oostends mineraal water aanvroeg (20); er werd besloten niet tot onderhandelingen over te gaan.

Maar wat met het "Palais des Thermes" ?

Hoeveel het stadsbestuur van het "Palais des Thermes" ook verwachtte, toch hadden sommige Oostendse artsen er niet op gewacht : ze schreven het artesisch water van het park als medicatie voor (21).

Het probleem van het "Palais des Thermes" kreeg geen vlugge oplossing, al deed de stedelijke administratie wat in haar bereik lag om precies de oplossing te vinden. Op de zitting van de Gemeenteraad van dinsdag 22/01/1907 werd immers besloten het voorontwerp van lastenkohier te laten drukken. De bouw was wellicht niet meer voorzien op de oppervlakte van het 3de dok, daar meteen besloten werd, na te gaan onder welke voorwaarden het 3de dok weer aan de Staat zou kunnen afgestaan worden (22). Hoe het verder afliep is nogal duister.

Tot L'Echo d'Ostende (nr. van 3-4/06/1907) aan de lezers meedeelde,

dat de Minister van Openbare Werken de aanbesteding goedkeurde, die de firma "Foraky. Société belge de forage et de forçage" uit Brussel had gedaan, om in het Leopoldspark opnieuw aan te boren à l'emplacement projeté provisoirement pour le Palais des Thermes. Het park liep groot gevaar gerooid te worden. En toch....

Het is pas in 1911 dat er weer schot in de zaak komt. Op dinsdag 05/09/1911 deelde het College aan de Raadsleden mee, dat de "Commission médicale locale d'Ostende" een ontwerp-reglement had voorgelegd van een wedstrijd pour la détermination des applications médicales de l'eau minérale du parc (23). Dat werd verwezen naar de "commission des régies", die een gunstig advies uitbracht. Zo kon de Gemeenteraad het reglement op 24/10/1911 goedkeuren, het in zijn notulen opnemen en tot het drukken en verspreiden ervan beslissen (24). Op dinsdag 24/04/1912 stond het "Palais des Thermes" weer op de agenda van de Gemeenteraadszitting. Gedurende die zes maanden waren de burgervaderen biezonder ijverig geweest. Ze konden immers meedelen, dat de Minister van Landbouw en Openbare Werken op 17/04/1912 geschreven had, dat de Staat wel bereid was om 5.500.000,-- (goud)frank aan het bouwen van een "Palais des Thermes" te besteden. En de Gemeenteraad keurde een ontwerp van overeenkomst met de Staat goed (25).

Waarom de bouwwerken uitgesteld werden, is niet duidelijk. En dat was het ook niet voor gemeenteraadslid Henri BAELS, "une des élégnaces du Conseil" (26), die tenslotte, - eind december, bijna één jaar nadien, - de vraag aan het College stelde (27) : Est-ce qu'il n'entre pas dans les intentions du Conseil d'examiner sous peu la question de l'emplacement du Palais des Thermes ?. Het College antwoordde, dat het gebouw zou worden opgericht midden in het park, en dat dit de uitdrukkelijke wens van de Regering is.

Daarop rees hevig protest : wat dan ? Bomen, die pas na 20 tot 30 jaar volgroeid waren, zouden eenvoudig omgehakt worden ! Het College trachtte de groenen-avant-la-lettre te paaien.... Bruggen en Wegen zouden nog eerst eens boren, om te weten te komen, of er in het park wel genoeg water opborrelt, om er een "Palais des Thermes" op te richten. Zo niet, dan komt er geen "Palais des Thermes" in het park....

Enkele maanden nadien brak Wereldoorlog I uit. Het "Palais des Thermes" werd in de vergeethoek geduwd, en meteen ook de wens van de Regering, om de bomen van het park te rooien om het daar op te richten.

En zo komt het, dat we nog een park hebben, midden in de stad.

- (1) Een artesische put is een geboorde welput, waarvan het eerst bekend eksemplaar in 1126 in Artois (van daar de naam) aangeboord werd.
- (2) Bulletin communal de la ville d'Ostende. 1906, blz. 305. Andere inlichtingen op blz. 3-6 van Armand GAUTHIER & Charles MOUREU.
- (3) Professor aan de "Université nouvelle et internationale" te Brussel. Zie necrologie in Le Carillon van 07/12/1912 en in L'Echo d'Ostende van 11/12/1912.
- (4) Nml. de dokters BOUCKAERT, DE GHELDERE, DOGNIE, GARNIER, GOFFIN, KAISERGRUBER, KESTELOOT, PLEYN, SEEUWEN, SNOECKS, VAN DE MAELE, VAN DEN BULCKE, de beide VAN OYE's (vader en zoon) en VERSCHEURE. De anderen hadden bélet laten weten. Zie L'Echo d'Ostende van 06-07/01/1906. Het blad publiceerde

de lezing in extenso in de nrs. van 09, 11, 12, 13-14, 16 en 16/01/1906.

- (5) Bulletin...1906, blz. 168.
- (6) Bulletin...1906, zitting van 05/01/1906, blz. 168-169.
- (7) L'Echo d'Ostende van 27/02/1906.
- (8) Blz. 5-6 van het gedrukte verslag, - zie noot (2).
- (9) L'Echo d'Ostende van 27/02/1906.
- (10) De tekst gedrukt door de drukkerij A. VAN GRAEFSCHPEPE (1906) werd in de notulen van de Vergadering opgenomen (zie Bulletin...1906, blz. 183 vv. L'Echo d'Ostende publiceerde de tekst van het verslag Gauthier-Moureu in de nrs. 18, 20, 21-22/07/1906 in zijn geheel.
- (11) Bulletin...1906, blz. 247-262. Felix had voordien de tekst van zijn lezing in een brochuurtje laten drukken.
- (12) Leden ervan : schepen DECOCK en schepen VAN GLABBEKE, gemeenteraadsleden J. LAROYE en J. PLEYN, dokter Jules FELIX, dokter SEEUWEN (lid van de Oostendse Commission médicale locale) en stadingenieur A. VERAERT. Zie Bulletin...1906, blz. 305-306. L'Echo d'Ostende drukte op 25/09/1906 (nog eens dezelfde dag !) een verslag van de Gemeenteraadszitting, echter zonder commentaar.
- (13) Bulletin...1906, blz. 442-452, met inlassing van het volledige verslag Felix-Veraert (zitting van de Gemeenteraad van dinsdag 04/12/1906).
- (14) Meegedeeld tijdens de Gemeenteraadszitting van zaterdag 29/12/1906, 15de en laatste zitting van het jaar. Zie Bulletin...1906, blz. 157-159.
- (15) Beslist tijdens de eerste Gemeenteraadszitting van het jaar, op dinsdag 22/01/1907. Zie Bulletin...1907, blz. 1 vv.
- (16) Tijdens dezelfde zitting werd besloten de kwestie te laten onderzoeken (t.a.p., blz. 5-6). Toen J. LAROYE tijdens de Gemeenteraadszitting van 09/07/1907 vroeg hoe dat opgelost was, kreeg hij ten antwoord l'affaire est en cours.
- (17) Bulletin...1907, blz. 226-227.
- (18) Ibidem, blz. 276. De abonnementsprijs was nu 10,-- frank per jaar, en de maandprijs 3,--; het ticketje was tegen 0,10 frank te verkrijgen. Vreemd genoeg : L'Echo d'Ostende blijkt elke belangstelling kwijt te zijn, voor een geval dat door het blad zelf was uitgelokt; op 09/07/1907 drukt het een vrij neutraal verslag over de Gemeenteraadszitting, zonder enig commentaar.
- (19) Bulletin...1907, blz. 375.
- (20) Bulletin...1911, blz. 385-386, met verwijzing naar de Gemeenteraadszitting van 05/09/1911 (blz. 423-426). In februari 1907 had een militair apotheker op rust het voorstel gedaan, op de dijk naast het Kursaal een Trink-Hall op te richten (Bulletin...1907, zitting van 26/02/1907).
- (21) L'Echo d'Ostende van 21/01/1907.
- (22) Bulletin...1907, blz. 5-6. Op de Gemeenteraad van 09/07/1907 heette de kwestie haar verloop te hebben.
- (23) Bulletin...1911, blz. 517-518.
- (24) De tekst was in het frans, nederlands, engels en duits, in een bordeau kapt met volgende titel : Concours pour l'Etude des Eaux Minérales d'Ostende. (Source du Parc) - Wedstrijd voor het onderzoek der Minerale Waters te Oostende. (Bron des Parks) - Competition about the Study of the Mineral Waters of Ostend. (Source of the Garden) - Wettstreit für das Studium des Ostender Mineralwassers. (Quelle des Gartens).
- (25) Bulletin...1912, blz. 478.

- (26) Dat is de wijze waarop L'Echo d'Ostende hem kwalificeert !
(27) Gemeenteraadszitting van 30/12/1913 : Bulletin...1913, blz.
1355-1358.

NOOT

De Heer J.G. DE BROUWERE, schrijver van dit artikel, was Conservator aan de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel; nu met rust. Is ook medewerker van het tijdschrift "Vlaamse Stam".

REPLIEK OP "DAKEN VAN OOSTENDE"

door Freddy DUFAIT

In het nummer van december 1990 probeert schrijver een andere schepingsdatum te geven aan de "Daken van Oostende" door James ENSOR.

Wellicht heeft schrijver gelijk en toch... In de "Honderdjarige geschiedenis van de Koninklijke Sint-Jozefsparochie te Oostende 1889-1989" lezen wij : "De eerste steen werd ingemetseld op 12 augustus 1897 en aannemer DEGRYSE kwam klaar met het kerkgebouw, behalve met de catechismuszaal, tegen het kerkwijdingsfeest van 18 maart 1901. Op vier jaar tijd was alles kant en klaar : een driebeukig gebouw met transept, westertoren en...". Op de schildering is de toren nog in opbouw en dateert dus waarschijnlijk vanuit 1900. En toch...

Bijgaande afdruk is een schets uit het schetsboek van ENSOR en toont ons een stuk uit de schildering "Daken van Oostende" en is gedateerd met volgend opschrift : "Dessiné le 24 Novembre 83 à 5 heures soir" ! Op keerzijde een briefje zonder aanspreektitel : "J'ai le plaisir de vous envoyer un dessin du tableau, destiné à l'exposition des vingts...."

In "Les XX Bruxelles Catalogue des dix expositions annuelles", beschrijvende alle artisten met hun tentoongestelde werken van 1884 tot 1893, vinden wij "Les Toits" van ENSOR op de expositie van 1888 onder het nummer 10 van 21 ingezonden werken.

Zo beleven wij nu diverse scheppingsjaartallen : 1883 volgens de tekening, 1888 volgens l'exposition des vingts, 1898 volgens de meeste boeken en 1900 volgens de opbouw van de Sint-Jozefskerk.

Wellicht schilderde ENSOR zijn schildering voor de tentoonstelling van 1888 en werd die later vervolledigd met het bijschilderen van de Sint-Jozefskerk.

Ons besluit is : er is nog veel zoekwerk in het oeuvre van ENSOR, maar het is boeiend, want wat schuilt niet onder zijn eigen woorden : ik heb gezegd, gedacht, uitgevoerd !

Hoe en wanneer allemaal !